

HOZIRGI KUN REJISSURASINING AYRIM MASALALARI

Saparov Rinat Kuralbayevich

O'zbekiston davlat san'at va madaniyat instituti Nukus filiali studenti,
San'atshunoslik fakulteti

Zamatdinov Adilbek Mirzaevich

Rejisura va aktyorlik mahorati kafedrası o'qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.8053202>

Annotatsiya. Bu maqolada rejissuraning paydo bo'lishi va uning hozirgi kundagi ahamiyati, bo'lajak rejissyorlarning qanday konikma va mahoratlarga ega bolishi kerakligi, ularning aktyorlar bilan munosabatlari haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: Rejisura, rejissyor, aktyor, teatr, film, san'at, syujet, mavzu, g'oya, mahorat, obraz.

SOME CURRENT DIRECTOR ISSUES

Abstract. This article will discuss the emergence of the director and his current importance, what kind of konikma and skills future directors should have, their relationship with the actors.

Keywords: director, director, actor, Theater, film, Art, plot, theme, idea, skill, image.

НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ СОВРЕМЕННОЙ РЕЖИССУРЫ

Аннотация. В этой статье рассказывается о возникновении режиссуры и ее значении в наши дни, о том, какими навыками и навыками должны обладать будущие режиссеры, об их отношениях с актерами.

Ключевые слова: режиссура, режиссер, актер, театр, кино, искусство, сюжет, тема, идея, мастерство, образ.

Rejisura tushunchasini ommalashganiga uncha ko'p bo'lgani yo'q. XVIII-XIX asrga kelib teatr asarlarini sahnalashtiruvchi shaxsga ehtiyoj tug'iladi. Rejisura ixtisoslik sifatida shakllana boshladi. Avvallari aktyorlar o'zlari o'ynab tomosha ko'rsatar, kichik-kichik teatlarda sahna lavhalarini ijro qilishar edi. Bu tomoshalarni tashkil qiluvchi ham, sahnalashtiruvchi ham aktyorlarning o'zlari yoki dramaturglarning ishtirokida tayyorlanar edi. Teatr sanatining rivoji rejissura sohasida ham o'z allomalarini paydo bo'lishiga olib keldi. Antuan, Gardon Kreg, Reynxard, Stanislavskiy, Nemirovich-Danchenko, Meyerxold, Mannon Uyg'ur, Toshxo'ja Xo'jayev va boshqalar. Teatr sanatining spektakllari yuksak darajada tasirli bo'lishi, uning ijodkori, boshqaruvchisi ijodiy jamoani birlashtiruvchi rahnamoga bog'liq.

Rahnamo bu - rejissyordir. Ko'p yillar teatr sanati rejissura mutaxassisligiga ehtiyoj sezilib keldi. Rejissyor bu fransuzcha so'z bo'lib, boshqaruvchi, yetakchi, o'zimizning jaydari til bilan aytganda karvonboshi deb ataladi. Jonli kino paydo bo'lganidan keyin, tasvir muhrlanib o'z ifodasini topa boshlaganidan keyin, ayniqsa "kichik ekran" sanati, XX asr mo'jizasi televideniye paydo bo'lganidan keyin mana shu karvonboshiga ehtiyoj yanada kuchaydi. Yirik badiiy asarlarni xoh teatrdan bo'lsin, xoh kinoda, xoh televideniya rejissyorsiz tasavvur qilib bo'lmay qoldi. Mumtoz dramaturgiya namunalarini, roman, qissa, novellalarning adaptatsiyalarini, tok-shou, hordiq dasturini, yirik tantana va tadbirlarni namoyish qilishda rejissyorning o'rni va roli beqiyos bo'lib qoldi. Shuning uchun ham bu kasbni egallaydigan shaxs uning sir-asrorlarini, qonun-qoidalarini, o'zlashtirgan, maktabini o'rgangan bo'lishi lozim bo'lib qoldi.

Boshqara olish iqtidori hammaga nasib qilmagan, bu qobiliyatni tarbiyalash, yo'lga solish, yo'naltirish mumkin. Rejissura asoslari shu soha mutaxassisligini egallagan talabalarga yordam beradi. Rejissyorlik sanati hayotni teatr, kino, televideniye sanati ifoda vositalari orqali tasvirlash badiiy inikosidir. Fan bilan sanatning tafovuti nima? Aslini olganda fan hayot qonuniyatlarini o'rganadi, isbotlaydi, mantiqiy tahlil qiladi. Sanat esa o'sha qonuniyatlarni tasvir orqali badiiy obrazlarda ko'rsatadi, ishontiradi. Sanatning ham fanning ham asosiy maqsadi oddiy hayot, inson idroki, uning turmush tarzi hisoblanadi. Faqat sanatning fandan tafovuti shuki, u insonni o'rganadi, insonning his tuyg'ulari, kechinmalari, uning ruhiyati bilan shug'ullanadi.

Fan insonning biologic xususiyatlarini, jismoniy tomonlarini, psixologik holatlarini o'rganadi. San'at shularning barchasini bir ko'lamda, bir vujud qiyofasini, uning hayotdagi o'rnini ko'rsatib beradi. Demak, sanatning o'ziga xos xususiyati bu badiiy qiyofa ekan. Qiyofalar orqali fikrlash, uni yaratish sanatning burchi, asosiy vazifasidir. Mo'yqalam ustalari ham, grafiklar ham, haykaltaroshlar ham, bastakorlar ham, teatr, kino, televideniye ijodkorlari ham badiiy qiyofalar yaratish ustida bosh qotirishadi. Badiiy qiyofalarsiz sanatni tasavvur qilish mumkin emas. Barcha sanat turlarining, ijod xodimlarining asosiy maqsadi badiiy qiyofalar yaratishdir. Rejissorning tashkilotchilik va boshqaruvchilik qobiliyati.

Har bir rejissorning o'zi xush ko'rgan, orzu qilgan mavzusi, syujetlari, qahramonlari bo'ladi, imkon qadar shular haqida film olishga intiladi. Shuning uchun u ssenariy izlaydi, topilgan kino ssenariy uning ko'nglidagi ijod intilishlariga mos kelsa, jon deb ish boshlaydi. Mabodo ssenariy unga to'g'ri kelmasa, o'zi ssenariy yozishi yoki uni hamfikir kinodramaturg bilan hamkorlikda yaratishi mumkin. Mazkur holat hech qanday shubha, e'tiroz yoki qarshilik uygotmaydi. Lekin, ssenariyni yozishga ketgan kuch-g'ayrat, mehnat o'zini oqlashi dargumon va rejissyorlar hohlaydilar, yo'qmi, tajribadan ma'lumki, buning salbiy natijasi filmni suratga olish jarayonida seziladi. Tayyor ssenariy ustida ish anchayin murakkab jarayon. U ssenariy muallifi bilan hamkorlikda kechadi.

Mavzu, g'oya aniqlanadi, obrazlarga aniqliklar kiritiladi. Lekin, eng muhimi, bu bosqichda rejissyor fikrida bo'lajak filmning umumiy mazmuni pishib yetiladi. O'z filmi orqali o'ziga ya'ni bizga aytmoqchi bo'lgan fikrlari aniqlanadi, tartibga keladi. Rejissyor fikri-niyatisiz bir qadam ham siljish bo'lmaydi, chunki aynan shu narsalar syujet rivojini, bo'lajak filmning obrazli qurilmasini belgilaydi. Fikir-niyat aniq bo'lmasa, filmning qurilmasi nurab ketadi, uni ko'rgan tomoshabin esa film nima haqidaligini bilmay qolaveradi. Fikir-niyataniq, bo'lgandankeyin, navbatdagibosqich — filmni qanday janrda yaratish hisoblanadi. Janrni belgilash bo'lajak filmning shakli va stilini aniqlash demakdir. Rejissyor filmga qaysi aktyorlarni taklif etishi ham uning janriga bog'liq.

Adabiy ssenariy ustida ishlash jarayonida bo'lajak filmning janrini aniqlash shart. Zero, film kompozitsiyasi, obrazlar talqini, film tempo-ritmi, stilistikasi hamma-hammasi shunga bog'liq. Rejissyor mushohadalarining mazmuni, uning ssenariy ustida muallif bilan, yoki bir o'zi ishlashining mohiyati, qahramonlar xarakterlari, ular xatti-harakatlarining sabablari, dialoglar aniqligi, lo'ndaligi kabi aniq natijalarni ko'zlaydi. Zero, rejissyor kelgusida filmning boshqa tarkibiy jihatlarini aynan shunga bo'ysundiradi. Kino o'ziga xos san'at turi bo'lib unda ssenariydan tashqari filmlarning o'zi ham oldi-sotdi qilinadi. Bunday oldi-sotdisiz kinoning kelgusi taraqqiyoti samarali bo'lmay qolishi mumkin.

Aktyorlarni rollarga tanlash nihoyatda mas'uliyatli ish. Unda hatoga yo'l qo'yilsa, film muvaffaqiyatsiz chiqishi mumkin. Agar rejissyor aktyor tanlashda hato qilmaslikni istasa, birinchidan qahramonlar obrazlari ustida yaxshilab o'ylab olishi kerak. U yordamchilarga qarab o'tirmay o'z g'oyasi va maqsadidagi aniq obrazni ijro etishga qodir ijrochini bexato topish uchun turli teatr aktyorlarini va kinoaktyorlarni yaxshi bilishi lozim. Teatrda farqli o'laroq, kino rejissyor aktyorlar bilan yetarlicha mashq qilish uchun "tayyorgarlik davrini" cho'zib yuborolmaydi. Agarda rejissyor aktyorni avvaldan yaxshi bilgan, ya'ni uning boshqa filmlarida shu aktyor qatnashgan bo'lsa, u holda ish ancha yengillashadi. Rejissyorning aktyorlar bilan ishlash uslubi, xarakteri rejisyorgagina emas, aktyorlarning o'ziga ham bog'liq. Ulardan ba'zilari alohida mashq etishni talab etmaydi, chunkitajribasi, mahorati rejissyorning talabini tushunishga yordamberadi. Boshqa bir turdagi aktyorlar esa tajribali, hatto yuksak mahorat egasi bo'lsa ham, bo'lajak roli haqida rejissyor batafsil gapirib berishini xohlaydilar.

Demak, har qanday holatda ham rejissyor o'z filmida badiiy obraz yaratadigan aktyorlarga diqqat-e'tibor bilan qarashi zarur. Rejissyorlar shartli ravishda ikki turga bo'linadilar: ulardan birini "aktyorlik" rejissyori deyiladi. Bu turdagi rejissyorlar kinoning barcha tasviriy vositalarini teatrda bo'lganidek aktyor imkoniyatlari orqali ifodalaydilar (N.G'aniyev, SH.Abbosov, E.Ishmuhammedov, A.Hamroyevlar).

Boshqa tipdagi rejissyorlar esa o'z fikr va g'oyalarini kino san'atining barcha ifoda vositalari, shu jumladan, aktyorlar orqali ochishni ma'qul ko'radilar (K.Yormatov, L.Fayziyev). Teleekranlardatez-tez namoyish etib turiladigan jangari filmlarda aktyorlar o'yini birqancha maxsus effektlar bilan boyitiladi, ular filmdagi asosiy obrazni yaratishda aktyorga ham, rejissyorga ham yordam beradilar. Rejissyor qaysi tipga taalluqli bo'lmasin, badiiy kinoda uning ishi, ayniqsa aktyorsiz bitmaydi. Suratga olish ishlari ketayotganda ham rejissyor aktyor bilan ishlashni davom ettiradi.

REFERENCES

1. Muhammedov.M <<Rejussura asoslari>>Toshkent - 2007
2. Avdullaeva.M <<Rejussura>> Toshkent -2016
3. M.MAHAMMEDOV,M.KARABAYEV,N.KASIMOVA,F.FAYZIYEVA <<Rejussura>> Toshkent -2020